

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΕΡΨΕΩΣ ΤΟΥ ΜΙΣΕΙΝ

ἐκ τῶν τοῦ ἔξοχου κριτικοῦ Hazlitt*.

Αράχνη ἐφέρπει ἐπὶ τοῦ ψιαθίνου δαπέδου τοῦ δωματίου ἐν ᾧ κάθημαι· ὅτε μὲν τρέχει μετ' ἀπροσκέπτου κατεσπευσμένου τάχους, ὅτε δὲ σκιμβάζει σκαιῶς ἀπέναντί μου, ὅτε δὲ ἰσταται· βλέπει τὴν γιγαντιαίαν σκιὰν ἐνώπιον αὐτῆς, καὶ ἀποροῦσα πότερον νὰ ὀπισθιχωρήσῃ ἢ νὰ προχωρήσῃ ἀναλογίζεται τὸν δεινὸν ἔχθρόν της. Ἐπειδὴ δύμως δὲν ἔξανίσταμαι νὰ συλλάβω τὴν ὁδοιπλανῆ ἀθλίαν, ὡς ἡθελε πράξει ἐκείνη κατὰ δυσμοίρου μυίας ἐντὸς τῶν δικτύων τῆς, ἔγκαρδιοῦται καὶ προχωρεῖ μετὰ πανουργίας μεμιγμένης μετ' ἀναδείας καὶ φόδου. Ἐν ᾧ διέρχεται ἀπέναντί μου, ἀνυψῷ τὴν ψίσθιον ὅπως βοηθήσω τὴν ὑποχώρησίν της, χαίρω ὅτι ἀπηλλάχθην τῆς δυσαρέστου ἀκλήτου, καὶ φρικῶ ἐν τῇ ἀναμνήσει μετὰ τὴν ἀναχώρησίν της. Ιιαῖς, γυνή, γελωτοποίος τις ἡ ἡθικολόγος, ἐν τῷ παρελθόντι αἰῶνι ζῶν, ἡθελε καταπατήσει τὸ μικρὸν ἔρπετὸν μέχρι θανάτου· ἡ φιλοσοφία μου ὅμως εἶναι ἀνωτέρα τοῦ τοιούτου. Κατὰ τοῦ ἐντόμου τούτου δὲν διάκειμαι δυσμενῶς, ἀλλ' ὅμως ἔχθαίρω καὶ αὐτήν του τὴν θέαν. Τὸ πνεῦμα τῆς κακοβουλίας ἐπιζῆ τῆς πρακτικῆς αὐτοῦ ἔξασκήσεως. Μανθάνομεν νὰ κολάζωμεν τὴν θέλησιν ἡμῶν καὶ νὰ περιορίζωμεν τὰς ἔξωτερικὰς ἡμῶν πράξεις ἐντὸς τῶν ὄρίων τῆς φιλανθρωπίας, πολὺ πρὶν ἡ δυνηθῶμεν νὰ ὑποτάξωμεν τὰ αἰσθήματα ἡμῶν καὶ τὰς φαντασιοπληξίας εἰς παραπλησίαν πραστήτα. Ἀποδάλλουμεν τὴν ἔξωτερικὴν διαδήλωσιν, τὴν ζωώδη βίαν ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν οὐσίαν ἡ τὴν ἀρχὴν τῆς ἔχθρότητος. Καὶ ναὶ μὲν δὲν καταπατῶμεν τὸ πτωχὸν μικρὸν ζῶν περὶ οὐ ὁ λόγος (τοῦτο φαίνεται βάρδαρον καὶ λίαν οἰκτρόν!) ἀλλὰ παρατηροῦμεν αὐτὸ μετὰ μυστηριώδους πως φρίκης καὶ δεισιδαίμονος βδελυγμίας. Ἀπαιτεῖται νὰ παρέλθῃ ἄλλη μία ἔκατονταετηρίς λεπτογνώμονος συγγραφῆς καὶ βαθείας φιλοσοφίας ὥπως θεραπεύσῃ ἡμᾶς ἐκ τῆς προλήψεως, καὶ συνεθίσῃ ἡμᾶς εἰς συμπάθειαν πρὸς τὸ δύσμορον γένος ἀντὶ τῆς ιδίας αὐτῶν δειλίας καὶ δηλητηριώδους φύσεως.

Ἡ φύσις φαίνεται (ὅσῳ μᾶλλον ἔξετάζομεν αὐτὴν) ὡς συνισταμένη ἐξ ἀντιπαθειῶν· ἀνευ ἀντικειμένου τίνος μίσους, ἥθελομεν ἀπολέσει αὐτὰ ταῦτα τὰ ἐλατήρια τῆς σκέψεως καὶ πρόξεως. Ἡ ζωὴ θὰ μετεβάλλετο εἰς λιμνῶδες τέλμα, ἐὰν δὲν διεσαλεύετο ὑπὸ τῶν συγκρουομένων συμφερόντων, τῶν ἀνυποτάκτων παθῶν τῶν ἀνθρώπων. Τὸ λευκὸν μέρος τῆς τύχης ἡμῶν λαμπρύνεται (ἡ ἀπλῶς καθίσταται ὄρατὸν) διὰ τῆς ὅσῳ τὸ δυνατὸν ἐπισκοτίσεως παντὸς τοῦ περιστοιχίοντος ἡμᾶς· οὕτω καὶ ἡ Ἱρις ζωγραφίζει τὸ σχῆμα ἐαυτῆς ἐπὶ τοῦ νέφους. Εἶναι τοῦτο ὑπερηφανία; εἶναι φθόνος; Εἶναι τοῦτο ἡ δύναμις τῆς ἀντιθέσεως; Εἶναι ἀσθένεια ἡ κακεντρέχεια; Οὔτως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὥστε ὑπάρχει ἀπόκρυφός τις συγγένεια μετ' ἐπιθυμίας πρὸς τὸ κακὸν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι,

ἐνασμενιζομένη ἐν τῇ κακοποιίᾳ μετὰ διαστρόφου ἀλλ' εὐτυχοῦς γοήτρου, ἀφ' οὗ εἶναι ἀδιάλειπτος πηγὴ εὐχαριστήσεως. Τὸ καθαρὸν καλὸν τάχιστα καθίσταται ἀνούσιον, χρῆζον ποικιλίας καὶ ζωῆς. Ἡ ὁδύνη εἶναι γλυκύπικρόν τι ὅπερ οὐδέποτε κορέννυσιν.

Ἡ ἀγάπη μεταβάλλεται, θεραπευομένη πως, εἰς ἀδιαφορίαν ἡ καὶ ναυτίαν· τὸ μῆσος μόνον εἶναι ἀθάνατον. Μήπως δὲν βλέπομεν τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐνεργὸν πανταχοῦ; Τὰ ζῶα βασανίζουσι καὶ ἀνιῶσιν ἀσπλάγχνως ἄλληλα· τὰ παιδία φονεύουσι τὰ ἔντομα χάριν παιδίας· πᾶς τις ἀναγινώσκει τὰ δυστυχήματα καὶ τὰ ἐγκλήματα ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ὡς εἰ ἡσαν τὸ ἀφρόγαλα τῆς ἀστειότητος· ὀλόκληρος πόλις τρέχει νὰ παρευρεθῇ εἰς πυρκαϊάν τινα, καὶ ὁ θεατὴς οὐδαμῶς ἀγάλλεται ὅταν ἴδη αὐτὴν σδεοθεῖσαν. Προτιμότερον βεβαίως εἶναι νὰ σδεοθῇ, ἀλλὰ τοῦτο ἐλαττοῦ τὸ διάφορον, τὰ δ' αἰσθήματα ἡμῶν ἔξαρτωνται ἀπὸ τὰ πάθη μᾶλλον ἡ ἀπὸ τὴν διάνοιαν ἡμῶν. Οἱ ἀνθρώποι συνέρχονται παμπληθεῖ μετὰ ζωηροῦ ἐνθουσιασμοῦ ἵνα παρευρεθῶσιν εἰς τραγῳδίαν τινά· ἐὰν ὅμως ὑπῆρχεν ἐκτέλεσίς θανατικῆς ποινῆς ἐν παρακειμένῃ ὁδῷ, καθὼς ὁ κ. Βούρκε παρατηρεῖ, τὸ θέατρον θὰ κατελίπετο κενόν. Ξένος τις κύων ἐν τινὶ χωρίῳ, βλάξ τις, φρενοβλαβής τις γυνή, γίνονται ἀντικείμενον ἐπιθέσεως καὶ προσδολῆς ὑπὸ τῆς κοινότητος ὀλοκλήρου. Δημόσιοι ἐνοχλήσεις μετέχουσι τῆς φύσεως δημοσίων εὐεργετημάτων. Ἐπὶ πόσον χρόνον ὁ Πάπας, οἱ Βουρβῶνοι καὶ ἡ Ἱερὰ Ἐξέτασις δὲν διετήρησαν ἐν ἀνησυχίᾳ τὴν Ἀγγλίαν, καὶ παρέσχον ἀφορμὴν γελοίων προσωνυμιῶν πρὸς κατεύνασιν τῆς χολῆς τῶν ἀνθρώπων! Μήπως προύξενησαν ἡμῖν βλάβην τινα ἐπ' ἐσχάτων; Οὐχί! ἀλλ' ἔχομεν πάντοτε ποσότητά τινα περιττῆς χολῆς ἐν τῷ στομάχῳ, καὶ χρήζομεν ἀντικειμένου τίνος ἵνα ἔξαντλήσωμεν αὐτὴν ἐπ' αὐτοῦ. Πόσην ἀπέχθειαν εἴχομεν νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν πρὸς τὰ φαντάσματα καὶ τὰς μαγίσσας εὐσεβῆ πίστιν ἡμῶν, ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦμεν νὰ καταδιώκωμεν τὰς μέν, καὶ νὰ ἐκφοβίζωμεν ἐαυτοὺς μέχρι θανάτου διὰ τῶν ἄλλων! Κυρίως εἰπεῖν δὲν ἐπιθυμοῦμεν τόσον τὴν ποιότητα ὅσον τὴν ποσότητα τῆς διασκεδάσεως, ἦτοι τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν αἰσθήσεων· δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ ὑποφέρωμεν τὴν κατάστασιν τῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀνίας, τῆς ὑπὸ τῶν Γάλλων καλουμένης επνοί· τὸ πνεῦμα φαίνεται ὅτι ἀποστρέφεται τὸ κενὸν ὅσον ἄλλοτε ὑπετίθετο ὅτι ἡ φύσις τὸ ἀπεστρέφετο. Καὶ ἡδη ὅτε τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς (δηλαδὴ ἡ πρόοδος τῆς διανοητικῆς λεπτότητος διαμαχομένη πρὸς τὰς φυ-

* S. M. ‘Ο δεῖνὸς κριτικὸς φαίνεται πως ἡμῖν δριμύτερος τοῦ δέουτος ἐν τῷ παρόντει δύσαιμῳ· πρὸς τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας· μεθ' ὅτην δὲ καὶ ἀν ἔχωμεν πρὸς αὐτῶν ὑπόληψιν, ὡς πρὸς ἔξοχον γνώστην τῶν ἡθῶν καὶ τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀτε δὴ καὶ τὸν ἀρετῶν ἐπικειμένην τῶν ἔργων τοῦ Σαιξῆνου καὶ τῶν ‘Ἀγγλῶν ποιητῶν, δὲν δύναμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι τὸ μῆσος δεπόζει τοῦ κόσμου πλειότερον τῆς ἀγάπης.

σικάς ήμων ἀδυναμίας) δὲν ἐπιτρέπει ήμπον πλέον νὰ ἔξασκωμεν τὰς μνησικάκους καὶ σκληρὰς διαθέσεις ήμων, προσπαθοῦμεν ν' ἀνανεώσωμεν αὐτὰς διὰ τῆς περιγραφῆς, καὶ διαφυλάττομεν τὰ μορμολύκεια, καὶ τὰ φαντάσματα τοῦ τρόμου καὶ τοῦ μίσους ήμων ἐν τῇ φαντασίᾳ ήμων. Καίουσιν ὡς Ἰούδαν εἰκονικῶς τὸν Γούαν Φώκην ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπετείως, ή δὲ καταβοή, ή κάκωσις καὶ ή προπηλάκισις τοῦ πτωχοῦ ἐκείνου πολυσχιδοῦς ἀνδρεικέλου, τοῦ ἐκ ράκων καὶ ἀχύρων κατεσκευασμένου, ἀποτελεῖ ἑορτὴν ἐν παντὶ χωρίῳ τῆς Ἀγγλίας ἀνὰ πᾶν ἔτος. Οἱ Προτεστάνται καὶ οἱ Παπισταὶ δὲν καίουσιν ἀλλήλους τὴν σήμερον ἐπὶ τοῦ σκόλοπος· ἀλλ' ήμεταις ἀγοράζομεν νέας ἐκδόσεις τοῦ βιβλίου τῶν μαρτύρων τοῦ Φόξ, καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἐπιτυχίας τῶν Σκωτικῶν μυθιστοριῶν εἶναι τὸ αὐτὸ σχεδόν, διότι μεταφέρουσιν ήμᾶς εἰς τὰς ἕριδας, τὰς ἔχθρας, τὰς ἀναστατώσεις, τὰς ταραχάς, τὰς ἀδικίας καὶ τὰς ἐκδικήσεις βαρβάρων χρόνων καὶ λαῶν—εἰς τὰς ἔρριζωμένας προλήψεις, τὰς θανασίμους ἔχθρας τῶν αἰρέσεων καὶ τῶν κομμάτων ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ τῇ θρησκείᾳ, καὶ τῶν διαμαχομένων ἀρχηγῶν καὶ φυλῶν ἐν πολέμῳ καὶ τῇ ραδιούργιᾳ. Αἰσθανόμεθα τὴν ὅλην δύναμιν τοῦ πνεύματος τοῦ μίσους πάντων τούτων ἐν τῷ μέρει αὐτῶν. Ἐνόσῳ δὲ ἀναγινώσκομεν τὰ τοιαῦτα ἐκδύσμεθα τὰς πέδας τοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ἀραιάν καλύπτραν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. «Πόρρω, σεῖς δάνειαι περιθολαί!» Τὸ ἄγριον κτῆνος ἀναλαμβάνει τὴν ἔξουσίαν του ἐντὸς ήμῶν, αἰσθανόμεθα δὲ τὰ αἰσθήματα τῶν ἀρπακτικῶν ζώων, καὶ ὡς ὁ θηρευτικὸς κύων ἔξανίσταται καθ' ὑπουργούς καὶ ὁρμῆ ἐναντίον φανταστοῦ τίνος θηράματος, ή καρδία διεγείρει ἔαυτὴν ἐν τοῖς μυχίοις αὐτοῖς κευθμῶσι, καὶ ρήγνυσιν ἀγρίαν κραυγὴν χαρᾶς διὰ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῆς καὶ πάλιν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τῇ ἀχαλινώτῳ ὁρμῇ τῶν παθῶν. Πᾶς τις ἔχει τὴν ἴδιαν πλήρη ὁρμήν, ἥτοι πηγαίνει εἰς τὸν Διάβολον κατὰ τὸν ἴδιον αὐτοῦ τρόπον. Ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχουσι τοῦ Ιερεμία Βένθαμ τὰ Πανοπτικά, οὔτε κάνεν τῶν ἀδιαβάτων Παραληλογράμμων τοῦ κ. Ὁουεν (ὁ Ροδρόγης ἥθελε περιφρονήσει αὐτὰ καὶ ρίψει ἐπ' αὐτῶν μυρίας ἀράς) οὔτε μακροὶ ὑπολογισμοὶ πρωσπικοῦ συμφέροντος· ἡ θέλησις λαμβάνει τὴν ἀμεσον αὐτῆς διεύθυνσιν πρὸς τὸ ἀντικείμεον αὐτῆς, ὡς ὁ χειμαρρος τοῦ ὄρους καταρρίπτεται ἀπὸ τοῦ κρημνοῦ· τὸ μέγιστὸν δυνατὸν καλὸν ἐκάστου ἀτόμου συνίσταται εἰς τὸ διαπρᾶξαι πᾶσαν τὴν βλάβην ἥν δύναται πρὸς τὸν πλησίον του τοῦτο εἶναι γοητευτικὸν καὶ εύρισκει ἀσφαλῆ καὶ συμπαθητικὴν ἥχω ἐν τῇ χορδῇ ἐκάστου στήθους! Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ὁ περίφημος ιεροκήρυξ Κος Ἰερίγγης ἀνεζωπύρησε τὴν παλαιάν, τὴν ἀρχικὴν καὶ σχεδὸν ἐκραγεῖσαν πυρὰν τῆς γεένης εἰς τὸν νάρθηκας τῆς Καληδονικῆς ἐκκλησίας πρὸς καταγόήτευσιν καὶ ἐκπληξεῖν τοῦ ὠραίου του ἀκροατηρίου. «Εἶναι χαρίεν, εἰ καὶ λυπηρόν», τὸ βλέπειν ἔνα κληρικὸν ὡς παμμεγέθη Τιτάνα παιζοντα τὸ ἀντίρριον, μέσω φλογῶν ἐκ θείου (καὶ τοῦτο ἥλεκτρίζει τὰς λεπτοφυεῖς φύσεις), σαρδώνιον τὶ γελῶντα καὶ τρίζοντα τοὺς ὄδόντας, μελανόχροα δὲ

καὶ πελιδὸν φαινόμενον ὡς ἐὰν εἶχε νὰ σφυρυλατήσῃ βασανιστήρια δι' ὅλους τοὺς κολασμένους. Πόσον παράδοξον ὃν εἶναι ὁ ἀνθρωπός! Μή εὐχαριστούμενος εἰς τὸ νὰ πράττη πᾶν ὅτι δύναται ὅπως ἐνοχλήσῃ καὶ βλάψῃ τοὺς ὁμοίους του ἐνταῦθα, ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ τοῦ χρόνου, ὃπου ἥθελε τὶς νομίσει ὅτι ὑπάρχουσιν καρδιαλγίαι, θλίψεις, ἀπογοητεύσεις, ἀδημονίαι, δάκρυα, στεναγμοί, καὶ ὀλολυγμοὶ ἀρκετοί, ὁ φανατικὸς οὗτος μανιώδης ἄγει τὸν ἀνθρωπὸν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀκρωρείας τοῦ κομματισμοῦ τῆς πίστεως ὅπως ἐκσφενδονίσῃ αὐτὸν κάτω εἰς τὸ χαῖτον χάσμα τοῦ ποινικοῦ πυρός· ἡ θεωρητικὴ αὐτοῦ κακουργία ἱκετεύει τὴν αἰωνιότητα ν' ἀποσκήψῃ τὴν ὁργὴν καὶ τὴν ἀπειρον αὐτῆς νέμεσιν εἰς τινὰ καὶ δέεται πρὸς τὸν Παντοδύναμον νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀνηλεῇ καταδίκην! Οἱ καννίβαλοι καίουσι τοὺς ἔχθρους των καὶ τρώγουσιν αὐτοὺς φιλικώτατα μεταξύ των οἱ πρᾶσι Χριστιανοὶ κληρικοὶ ρίπτουσιν ὅσους δὲν συμφωνοῦσι μετ' αὐτῶν καὶ κατὰ μίαν τρίχα εἰς τὸ πῦρ τῆς κολάσεως, σῶμά τε καὶ ψυχήν, διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἀγαθὸν τῶν πλασμάτων αὐτοῦ! Εύτυχῶς ἡ δύναμις τῶν τοιούτων ἀνθρώπων δὲν εἶναι ἵση πρὸς τὴν θέλησιν των καὶ ἀληθῶς εἰπεῖν, ἡ συναίσθησις τῆς ἀδυναμίας καὶ ἀνικανότητος αὐτῶν εἰς τὸ κανονίζειν τὴν γνώμην τῶν ἄλλων ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ ὑπερακοντίζωσι τὸ μέτρον τῆς λοιδορίας καὶ νὰ προσπαθῶσι νὰ ἐκφοβίζωσι τοὺς ἄλλους ὅπως συμμορφωθῶσι καὶ συμφωνήσωσι μετ' αὐτῶν διὰ παχυλῶν λέξεων καὶ τερατωδῶν κατηγοριῶν.

'Η τέρψις τοῦ μισεῖν, ὡς δηλητηριῶδες ὄρυκτόν, καταβιόρωσκει τὴν καρδίαν τῆς θρησκείας καὶ μετατρέπει αὐτὴν εἰς γαγγραινόδη κακοβουλίαν καὶ φανατισμόν· ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ πατριωτισμοῦ ἐξασκεῖ πᾶσαν κακίαν καὶ φέρει τὸν ὄλεθρον, τὴν φθορὰν καὶ τὸν λιμὸν ὃπου τῆς γῆς δυνηθῇ· δὲν ἀφίνει εἰς τὴν ἀρετὴν ἢ τὸ πνεῦμα τῆς κατακρίσεως, καὶ στενήν τινα, φθονεράν, βασανιστικὴν κατασκόπησιν εἰς τὰς πράξεις καὶ τὰς αἰτίας τῶν πράξεων τῶν ἄλλων. Τί ἄλλο ὑπῆρχαν αἱ διάφοροι αἵρεσεις, πίστεις, διδασκαλίαι τῆς θρησκείας ἡ προφάσεις ὅπως διεγείρωσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀντεγκλήσεις καὶ φιλονεικίας, εἰς συγκρούσεις μέχρις ἔξοντώσεως, καὶ εἰς σκοποβόλησιν τῶν μὲν ὑπὸ τῶν δέ, δίκην σκοποῦ καθ' οὓς νὰ βάλλωσι; Μήπως πιστεύει κάνεις ὅτι ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος παρὰ τῷ Αγγλῷ π. χ. ὑπονοεῖ φιλικόν τι αἰσθημα ἡ διάθεσιν νὰ βιοθήσῃ ἄλλον τινὰ φέροντα τὸ αὐτὸ ὄνομα;—Οὐχί! σημαίνει μόνον μῖσος κάτα τῶν Γάλλων ἡ τῶν κατοίκων πάσης ἄλλης χώρας ἔχθρικῆς καθ' ἡς ἐκηρύχθη πόλεμος κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον. Μήπως ἡ ἀγάπη τῆς ἀρετῆς σημαίνει ἐπιθυμίαν τινὰ ν' ἀνακαλύψωμεν ἡ νὰ διορθώσωμεν τὰ ἐλαττώματα ήμῶν; Οὐχί, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ καλύψῃ τὶς τὴν ἐπιμονὴν του εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ ἐλαττώματα διὰ τῆς ὑβριστικωτέρας ἀνέπιεικίας πρὸς τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας. Η ἀρχὴ αὕτη ἔχει γενικωτάτην τὴν ἐφαρμογήν. Ἐκτείνεται εἰς τὸ καλὸν ὡς καὶ εἰς τὸ κακόν. Εὰν δὲ ἐμπνέει μῖσος πρὸς τὴν μωρίαν, ἐμπνέει ἔχθραν καὶ πρὸς τὴν ἔξιχον ἀξίαν.

'Ἐὰν διεγείρη ἡμᾶς εἰς τὸ δυσφορεῖν κατὰ τῶν ἀδικη-

μάτων τῶν ἄλλων, ὡθεῖ ἡμᾶς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ δυσανασχετεῖν κατὰ τῆς εὐημερίας τούτων. Ἐκδικούμεθα μὲν τὰς ὕβρεις, ἀνταποδίδομεν δὲ τὰς εὐεργεσίας διὰ τῆς ἀχαριστίας. Καὶ αἱ σφοδρότεραι ἡμῶν μεροληψίαι καὶ κλίσεις ταχέως λαμβάνουσι τοιαύτην διεύθυνσιν. Ὁ, τι ἡτο γλυκύτατον ὡς ὁ λωτὸς καθίσταται πικρὸν ὡς κολοκυνθίς, καὶ ὁ ἔρως καὶ ἡ φιλία διαλύνονται εἰς τὸ ἴδιον αὐτῶν πῦρ. Μισοῦμεν τοὺς παλαιοὺς φίλους· μισοῦμεν τὰ παλαιὰ βιθύλια· μισοῦμεν τὰς παλαιὰς ἰδέας· καὶ καταντῶμεν ἐπὶ τέλους νὰ μισῶμεν καὶ ἡμᾶς αὐτούς.

Παρετήρησα δτὶ ὅλιγοι τῶν ὄσων ἐγνώριζον οἰκειοτάτους ἔξακολουθοῦσι τὴν φιλίαν εἰς τὸν αὐτὸν βαθμόν, ἢ συνδυάζουσι τὴν σταθερότητα μετὰ τῆς θερμότητος τῆς ἀγάπης. Ἐγνώρισα δύο ἢ τρία συμπλέγματα φίλων ἀχωρίστων οἵτινες διεσπάσθησαν καὶ διεσκορπίσθησαν. Ἡρισα πρὸς πάντας σχεδὸν τοὺς παλαιοὺς φίλους μου (δύναται τις νὰ εἴπῃ δτὶ τοῦτο ἐγένετο ἔνεκα τοῦ δυσκόλου χαρακτῆρός μου) ἀλλ' οὔτοι καὶ πρὸς ἄλλήλους ἥρισαν. Τί ἐγένοντο οἱ ἀδιάσπαστοι ἐκεῖνοι ουμπαίκτορες; Διεσκορπίσθησαν ὡς ἡ χιῶν τοῦ παρελθόντος ἔτους. Τινὲς τούτων ἀπέθανον, τινὲς ζῶσι μακράν, ἢ ἀντιπαρέρχονται ἄλλήλους καθ' ὅδὸν ὡς ξένοι, ἢ ἐὰν σταματήσωσι ὅπως συνομιλήσωσι πράττουσιν οὕτω ἐπίσης ψυχρῶς καὶ προσπαθοῦσι ν' ἀντιπαρέλθωσιν ἄλλήλους ὄσσον ἔνεστι τάχιον. Τινὲς ἡμῶν ἐπλούτισαν, ἄλλοι ἐπτώχευσαν. Τινὲς κατέλασσον θέσεις Κυβερνητικάς, ἄλλοι μίαν θέσιν ἐν τῇ «Quarterly Review.» Τινὲς ἔξ ἡμῶν μετὰ πολλὰς θυσίας ἀπέκτησαν φήμην τινὰ ἐν τῷ κόσμῳ, ἐνῷ ἄλλοι διαμένουσιν ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν ἰδιωτικῇ καταστάσει. Περιφρονοῦμεν τοὺς μέν, καὶ φθονοῦμεν καὶ χαίρομεν προσδάλλοντες καιρίως τοὺς δέ. Οἱ καιροὶ μετεβλήθησαν· δὲν δυνάμεθα ν' ἀνακαινίσωμεν τὰ παλαιὰ ἡμῶν αἰσθήματα· ἀποφεύγομεν δὲ τὴν ὅψιν καὶ στενοχωρούμεθα ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων οἵτινες ἐνθυμίζουσιν ἡμῖν τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν, καὶ καταναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ φαινώμεθα φίλοι, τοῦθ' ὅπερ ἐνοχλεῖ ἡμᾶς, καὶ δὲν ἐπιβάλλει τί ἐπὶ τῶν ἄλλοτε συντρόφων ἡμῶν. Αἱ παλαιαὶ φιλίαι εἶναι ὡς παλαιὰ φαγητά προσφερόμενα ἐπανειλημμένως, ψυχρά, δηλαδή, δυσάρεστα καὶ ἀποτροπιαστικά. Ὁ στόμαχος ἔξεγιέται κατ' αὐτῶν. Καὶ ἡ διαρκής συναναστροφὴ καὶ οἰκειότης παράγει τὴν κόπωσιν καὶ τὴν περιφρόνησιν. Ἐὰν δὲ συναντηθῶμεν ἐκ νέου μετά τινα διάρκειαν χρόνου δὲν φαινόμεθα πλέον οἱ ἴδιοι. Ὁ εἰς εἶναι πολὺ φρόνιμος, ὁ ἄλλος πολὺ τρελλός, καθ' ἡμᾶς, καὶ ἀποροῦμεν δτὶ δὲν ἀνεκαλύψαμεν τοῦτο πρότερον. Ἀποροῦμεν, καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν φοβούμεθα τὸ πνεῦμα τοῦ ἐνός, ἀφ' ἑτέρου βαρέως φέρομεν τὴν ἀμβλύτητα τοῦ ἄλλου. Αἱ πνευματώδεις ρήτραι τοῦ πρώτου (ἔκτὸς τοῦ δτὶ ἀφίνουσι κέντρα κατόπιν ἑσυτῶν) καθίστανται τετριμένοι καὶ ἔωλοι ὡς ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως, χάνουσι δὲ τὴν καταπληκτικὴν αὐτῶν ἐνέργειαν· καὶ τὸ ἀνούσιον τῶν λόγων τοῦ ἀμβλύνοσς καθίσταται ἀνυπόφορον. Ὁ διασκεδαστικώτερος ἡ ὁ διδακτικώτερος φίλος εἶναι τὸ πολὺ ὡς ἀγαπητόν τι βιβλίον, τὸ ὅποιον ἐπιθυμοῦμεν μετά τινα καιρὸν νὰ θέσωμεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην ὡς οὐκέτι χρήσιμον, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ φίλοι

ἡμῶν δὲν θέλουσιν ν' ἀποτεθῶσιν ἐκεῖ, τοῦτο παράγει παρεξήγησίν τινα καὶ δυσαρέσκειαν μεταξὺ ἡμῶν. Ἡ ἐὰν ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἀκεραιότης τῆς φιλίας δὲν ὑποστῇ ὑφεσίν τινα οὔτε τὸ στάδιον αὐτῆς διακοπῆ υπὸ κωλύματός τινος πηγάδοντος ἐκ τῆς ιδίας αὐτῆς φύσεως, ζητοῦμεν ἄλλας αἰτίας παραπόνων καὶ πηγὰς δυσαρέσκειας. Ἀρχόμεθα δὲ νὰ κατακρίνωμεν ἄλλήλων τὴν ἐνδυμασίαν, τὴν συμπεριφοράν καὶ τὸν ἐν γένει χαρακτῆρα. «Ο τάδε εἶναι διασκεδαστικὸς ἀνθρωπός, ἀλλ' εἶναι κρῖμα ὅτι κάθηται τόσον ἀργά.» Ἀλλος τις δὲν εἶναι ἀκριβής ἐν ταῖς συνεντεύξεσιν αὐτοῦ καὶ τοῦτο εἶναι πληγὴ οὐδέποτε θεραπευομένη. Σχετιζόμεθα μετὰ νέων τινῶν τοῦ συρμοῦ ἢ μετά τινος Κυρίας καὶ ἐπιθυμοῦμεν νὰ συστήσωμεν τὸν φίλον ἡμῶν, ἀλλ' αὐτὸς εἶναι σκαιὸς καὶ ἄκομψος, ἢ συνέντευξις δὲν ἐπιτυγχάνει, καὶ τοῦτο ψυχράίνει τὴν σχέσιν ἡμῶν. Ἡ ἐκφράζει γνώμην τινα δυσάρεστον, καὶ ἀποδειλιῶμεν ἀπὸ τὰς ιδίας ἡμῶν γνώμας ἐπὶ τοῦ προκειμένου, χρώμενοι τὴν προφάσει ταύτη ὅπως μὴ υπερασπίσωμεν αὐτόν. Πᾶσαι οἱ οἰαδήποτε τῶν αἰτιῶν τούτων ἀνέρχονται μετά τινα χρόνον εἰς βαθμὸν ψυχρότητος ἢ ἐρεθισμοῦ, καὶ ἐπὶ τέλους ἐκρύγνηται εἰς ἀπροκάλυπτον βίαν, ὡς τὴν μόνην δικαιολόγησιν ἡμῶν, διότι σύνεκρατήσαμεν αὐτὰς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, ἢ ὡς τὸ προχειρότερον μέσον τῆς ἀποδιώξεως τῆς προγενεστέρας ἀγάπης ἦτις τοσοῦτον ὄλίγον συμφωνεῖ μετὰ τῶν παρόντων ἡμῶν αἰσθημάτων. Διαπειρώμεθα πολλάκις καὶ θίγομεν τὰς πληγάς, ἢ προσπαθοῦμεν νὰ ἐμψυχώσωμεν τὸ πτῶμα τῆς θανούσης φιλίας, ἀλλ' ἐκεῖναι μὲν δὲν ὑποφέρουσι τὴν ἐπαφήν, τοῦτο δὲ οὐδαμῶς ἀξίζει τὸν κόπον νὰ βαλσαμωθῇ! 'Ο μόνος τρόπος τῆς συμφιλιώσεως μετὰ τῶν ἄλλοτε φίλων εἶναι νὰ διαχωρισθῶμεν ἀπ' αὐτῶν διὰ παντός μακρόθεν εἶναι δυνατὸν ν' ἀνακαλέσωμεν τοὺς παλαιοὺς καιροὺς καὶ τὰ παλαιὰ αἰσθήματα (ὡς ἐν ὀνείρῳ ἐγρηγορτί), ἢ ὅπως δήποτε νὰ μὴ ζητήσωμεν ν' ἀνανεώσωμεν τὴν φιλίαν πρὶν ἐξαντλήσωμεν τὴν ἔχθραν ἡμῶν, ἢ ἀφ' οὗ εἴπωμεν, σκεφθῶμεν καὶ αἰσθανθῶμεν πᾶσαν τὴν πρὸς ἄλλήλους κακότητα. Ἀλλο ἀξιόλογον μέσον νὰ θεραπεύσωμεν συντετριμμένην φιλίαν εἶναι ή μετ' ἄλλου τινος δυσαρέσκεια, ὥστε ἐρίσαντες μετ' αὐτοῦ νὰ καταστήσωμεν τοῦτο τὸ κάθαρμα.

'Η μόνη φιλία μου ἦτις οὐδέποτε παρεξέκλινεν ἢ ἐμαράνθη παντάπασιν ὑπῆρξεν ἢ καθαρῶς πνευματική. Ἐν αὐτῇ οὐδὲν ὑπῆρχε τὸ τεχνικῶς εἰλικρινές, οὐδὲίς κνυζηθμὸς τῆς βλαβερᾶς αἰσθηματικότητος. Ἡ ἀμισθαία ἡμῶν σχέσις ἐθεωρεῖτο ἀπλῶς ἀντικείμενον συναναστροφῆς καὶ ἀνταλλαγῆς γνώσεων, οὐδαμῶς δὲ τοῦ αἰσθημάτως. Ἐθεωροῦμεν τὰ πειράματα τῶν συζητήσεων τούτων οὐδὲν ἄλλο ἢ μῆς ἐν τῇ ἀεραντλίᾳ ἢ δίκην κακούργων κατεκόπτοντο κανονικῶς καὶ παρεδίδοντο εἰς τὸ ἀνατομικὸν ἐγχειρίδιον. Οὔτε φίλους ἐφειδόμεθα οὔτε ἔχθροι. Ἐθυσιάζομεν τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀληθείας. Οι σκελετοὶ τῶν χαρακτήρων τῶν ἀνθρώπων ἡδύναντο νὰ γείνωσιν ὄρατοι, μετὰ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ χυμοῦ, ἀνηρτημένοι ἐν τῷ ἀέρι ὡς μυταὶ ἐν ὑφέσιματι ἀράχνης, ἢ ἐκρατοῦντο χάριν μελλούσης ἐποπτείας ἐντὸς ὀξέος καθαροῦ. Ἡ ἀπόδειξις ἦτο τόσον ὡραία ὄσσον καὶ νέα. Δὲν ὑπάρχε

ΧΩΡΙΚΟΙ ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΟΙ.

ΧΩΡΙΚΟΙ ΙΣΠΑΝΟΙ.

κόρος προκειμένου περὶ χολῆς. Ἀπηδήσαμεν ἐκ παντὸς ἄλλου ἢ ἐκ τοῦ καθιστάναι γελοίους τοὺς ἄλλους καὶ συγχαίρειν ἡμῖν αὐτοῖς διὰ τὰ ἐλαττώματα ἔκεινων.

Συλλαμβάνομεν ἀπέχθειαν πρὸς τὰ εὔνοούμενα ἡμῶν βιβλία, μετά τίνα χρόνον διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Δὲν δυνάμεθα ν' ἀναγινώσκωμεν τὰ αὐτὰ συγγράμματα διὰ παντός. Ἡ σελήνη τοῦ μέλιτος, καὶ ὅταν ἀκόμη ἐρώμεθα τῆς Μούσης, πρέπει νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τῆς, τότε δὲ παρακολουθεῖται ὑπὸ ἀδιαφορίας, ἀν οὐχὶ καὶ ὑπὸ ἀγδίας. Υπάρχουσι συγγράμματά τινα, καὶ μάλιστα τὰ κατὰ πρῶτον ἐκπλήττοντα διὰ τὸ καινοπρεπὲς καὶ τολμηρὸν τῆς διαγραφῆς, ἀπέρ δὲν εἶναι ἀξια δευτέρας ἀναγνώσεως· ἄλλα πάλιν ἡττον ἐκτάκτου χαρακτῆρος διεγείροντα δὲ καὶ ἀνταμείζοντα τὴν προσοχὴν διὰ μείζονος ἀκριβολογίας τῶν λεπτομερειῶν δὲν ἔχουσιν ίκανὸν τὸ διάφορον ὥστε νὰ διατηρήσωσι ζωηρὸν τὸν ἀδιάλειπτον ἐνθουσιασμὸν ἡμῶν. Ἡ δημοτικότης τῶν ἐπιτυχεστέρων συγγραφέων ἐνεργεῖ ὥπως ἀπεθισθῶμεν τούτων διὰ τὴν φήμην καὶ τὴν ταραχὴν ἡτις γίνεται πέριξ αὐτῶν, διὰ τὴν ἀδιάκοπον ἐπανάληψιν τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀμαθῶν καὶ ἀκρίτων θαυμαστῶν, οὓς ἐπισύρουσι κατόπιν αὐτῶν· ἐπίσης ἡκιστα ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀποσύρωμεν ἄλλους ἐκ τῆς ἀναξιοπαθοῦς αὐτῶν ἀφανείας ὥπως μὴ ἐκτεθῶμεν εἰς τὴν κατηγορίαν ὅτι εἴμεθα ἐπιτετηδευμένοι καὶ ἴδιότροποι κατὰ τὴν κρίσιν τὴν αἰσθητικήν. Οὐδὲν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν προκειμένου περὶ συγγραφέως, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ κόσμος ἄπας ἐσχημάτισεν ἄπαξ γνώμην· εἶναι ἀχάριστος καὶ ἀνελπίς ἐργασία τὸ ἐκθειάζειν ἔνα (συγγραφέα) περὶ τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἥκουσε τι. Τὸ ἀνακηρῦξαι τὸν Σαιεπῆρον ὡς τὸν θεὸν τῆς εἰδωλολατρείας ἡμῶν φαίνεται ὡς χυδαία τις ἔθνικὴ πρόληψις· τὸ ἐπιδεῖξαι τόμον τῶν ἔργων τοῦ Σανσέρ ἢ τοῦ Σπένσερ, ἢ τοῦ Βωμὸν καὶ Φλετέσερ ἢ τοῦ Φώρ, ἢ τοῦ Μαρλώθ φαίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σχολαστικότης καὶ ἐγωϊσμός. Ὁμοιογῶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου συλλαμβάνω ἀποστροφήν κατὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τῆς «φήμης καὶ τῆς μεγαλοφυΐας» ὅταν ἔργα ὡς αὐτὰ «οἰχονται εἰς τὴν παρακμὴν τοῦ χρόνου», ἐνῷ ἐκάστη διαδοχικὴ γενεὰ μωρῶν σπουδαίων ἀσχολεῖται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ρωπογραφιῶν τῆς ἡμέρας, καὶ γυναικεῖς τοῦ συρμοῦ σοδαρῶς συζητοῦσι μετὰ τῶν θεραπαινίδων αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν προτίμησιν τοῦ »Ἀπολωλότος Παραδείσου« καὶ τῶν ἐρώτων τῶν ἀγγέλων τοῦ Μούσαρ.

Ως πρὸς τὰς παλαιάς μου γνώμας ἐγκαρδίως αἰσθάνομαι πρὸς αὐτὰς ἀπογοήτευσιν, καὶ ἔχω τὸν λόγον μου, διότι μὲ ἡπάτησαν πικρῶς. Ἐδιδάχθην νὰ νομίζω καὶ ἡθελον νὰ πιστεύω, ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα δὲν ἥτο προαγωγός, ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν ἥτο προσωπεῖον, ὅτι ἡ ἐλευθερία δὲν ἥτο ὄνομα, ὅτι ἡ ἀγάπη εἶχε τὴν ἔδραν τῆς ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ. Τώρα ὅλιγον θὰ ἐφρόντιζον ἐὰν αἱ λέξεις αὗται διεγράφοντο ἐκ τοῦ λεξικοῦ, ἢ ἐὰν οὐδέποτε ἥκουσον αὐτάς. Εἰς τὰ ὕτα μου κατήνησαν σκῶμμα καὶ ὄνειρον. Ἀντὶ πατριωτῶν καὶ φίλων τῆς ἐλευθερίας δὲν βλέπω ἢ τὸν τύραννον καὶ τὸν δοῦλον, τὸν λαὸν συνδεδεμένον μετὰ τῶν βασιλέων ὥπως καθηλώσῃ τὰς ἀλύσεις τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς δεισιδαιμονίας. Βλέπω τὴν μωρίαν συνε-

ζευγμένην μετὰ τῆς πανουργίας καὶ ἀποτελούσας ὁμοῦ τὸ δημόσιον πνεῦμα καὶ τὴν κοινὴν γνώμην. Βλέπω τὸν ὑδριστικὸν Τόριον, τὸν τυφλὸν Μεταρρυθμιστήν τοῦ ιστήν, τὸν δειλὸν Οὐίγον! Ἐὰν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐπεθύμει ὅτι ἥτο ὄρθδον θὰ τὸ εἶχε πρὸ πολλοῦ. Ἀλλ' εἶναι ἐπιρρεπεῖς πρὸς τὴν κακοποίαν οἱ πλεῖστοι, «πρὸς πᾶν καλὸν ἐργον ἀδόκιμον.» Εἶδον πᾶν ὅτι κατωρθώθη διὰ τῶν ισχυρῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ φρονήματος καὶ τῆς διανοίας τινῶν ἀνδρῶν, «τῶν ὁποίων ὁ κόσμος δὲν ἥτο ἀξιονέας,» καὶ τοῦτο ἐπηγγγέλλετο μεγαλόφρονα προαγωγὴν τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ἀγαθοῦ διὰ τῆς προσδοκίας τῶν μελλόντων ἔτῶν, ἀλλὰ τοῦτο ἀνετράπη ὑπὸ ἐνὸς ἀνθρώπου, μόλις ἀμυδρῶς δυναμένου νὰ αἰσθανθῇ ὅτι ἥτο βασιλεὺς, ἀλλ' ἀδυνατοῦντος νὰ κατανοήσῃ πῶς ἥτο δυνατὸν νὰ ἥκει βασιλεὺς ἐλευθέρου λαοῦ! Εἶδον τὸν θρίαμβον τοῦτον ὑμνούμενον ὑπὸ ποιητῶν, τῶν φίλων τῆς νεότητός μου, καὶ φίλων τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' οἵτινες παρεσύρθησαν ὑπὸ τῆς ἐκμανείσης πλημμυρίδος, ἡτις ἐπερχομένη ἀπὸ τοῦ θρόνου κατέρριψε πρὸ δευτῆς πᾶσαν διάκρισιν ὄρθδου λόγου καὶ εἶδον πάντας ὅσοι δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐπικρότησιν τῆς ὑδρεως ταύτης καὶ τοῦ προπηλακισμοῦ τῆς προγεγραμμένης ἀνθρωπότητος καταδικούμενους (έκεινοι καὶ οἱ φίλοι των κατέστησαν τὸ τοιοῦτο παροιμίαν), ὥστε κατέστη πλέον εύνόητον ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ζήσῃ διὰ τῶν πλεονεκτημάτων αὐτοῦ καὶ τῶν γνώσεων, ὁ μὴ ὧν ἔτοιμος νὰ καταισχύνῃ τὰ προτερήματα ἐκεῖνα καὶ τὰς γνώσεις ὥπως προδώσῃ τοὺς δομούς του καὶ διαρράσῃ ἐκμεταλλεύσμενος τοὺς ἀνθρώπους. «Τοῦτο ἐπὶ τίνα χρόνον ἥτο μυστήριον ἀλλ' ὁ καιρὸς τὸ ἀποδεικνύει.» Αἱ ἡχοὶ τῆς ἐλευθερίας ἡγέρθησαν καὶ πάλιν ἐν Ισπανίᾳ καὶ ἡ πρωΐα τῆς ἐλπίδος ἀνέτειλεν ἐκ νέου· ἀλλ' ἡ αὐγὴ ἐκείνη ἐκαλύφθη ὑπὸ τῆς διεφθαρμένης πνοῆς τῆς κενῆς εὔσεβείας, καὶ αἱ ἀναζωπυροῦσαι ἡχοὶ ἐκεῖναι κατεπνίγησαν ὑπὸ νέων κραυγῶν προερχομένων ἐκ τῶν καταρρώγων πύργων τῆς Ιερᾶς Ἐξετάσεως· ὁ ἀνθρωπός κύπτει (ώς εἶναι πρέπον) κατὰ πρῶτον εἰς τὴν κτηνώδη βίαν, ἀλλὰ περισσότερον εἰς τὴν ἔμφυτον διαφθορὰν καὶ τὸ ἀνανδρον πνεῦμα τῆς ιδίας αὐτοῦ φύσεως ὥπερ δὲν ἀφίνει κενὸν χῶρον ὥπως καταλάβῃ τοῦτον ἐλπίς τις ἡ ἀπογοήτευσις. Ἡ δὲ Ἀγγλία, ἡ ἀρχιμεταρρυθμιστρια; ἡ στόμφαξ ἐκείνη τῆς ἐλευθερίας καὶ ὄργανον τῆς ἔξουσίας, ἵσταται πλησίον κεχηνυτα, μὴ αἰσθανομένη τὴν ἐρυσίδην καὶ τὸν σφάκελον ἐπερχόμενον ἐπ' αὐτῆς. Ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ μὴ δὲν βλέπομεν τὴν ὑποκρισίαν, τὴν δουλοφροσύνην, τὴν φιλαυτίαν, τὴν μωρίαν, καὶ τὴν ἀναίδειαν νὰ ἐπιτυγχάνωσιν, ἐνῷ ἡ μετριοφροσύνη συστέλλεται νὰ ἐπιδειχθῇ κατὰ μέτωπον, καὶ ἡ ἀξία καταπατεῖται; Ποσάκις ἀποσπᾶται τὸ ρόδον ἀπὸ τοῦ μετώπου ἐναρέτου ἐρωμένης ὥπως ἐγκολαφθῇ ἐπ' αὐτοῦ φλύκταινα! Ποία ἐλπίς ύπαρχει περὶ τῆς ἐπιτυχίας πραγματικοῦ τίνος πάθους; Ποία βεβαίότης περὶ τῆς διαρκείας αὐτῆς. «Οταν παρατηρήσῃ τις πάντα ταῦτα ὡς ἔγω, ἔξελίσσων τὴν ὑφὴν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς μέχρι τῶν ἐξ ὧν συνίσταται διαφόρων στημόνων τῆς

ποταπότητος, τῆς πονηρίας, τῆς ἀνανδρίας, τῆς ἐλλείψεως αἰσθήματος, καὶ τῆς ἐλλείψεως συνέσεως, τῆς ἀδιαφορίας πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τῆς ἀγνοίας ἡμῶν αὐτῶν, ὅταν παρατηρήσῃ τις τὸ τετριμμένον εἰωθὸς νὰ ὑπερισχύῃ τῆς ὑπερόχου ὁξίας, αὐτὸ δὲ τοῦτο νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν ἀτιμίαν ὅταν ἀπατηθῇ τις ὡς ἔγὼ εἰς τὰς δημοσίας καὶ ιδιωτικάς μου ἐλπίδας, ἐκτιμῶν τοὺς πάντας κατὰ τὸν ἑαυτόν μου καὶ ἐκτιμῶν αὐτοὺς ἐσφαλμένως, πάντοτε δὲ σφαλ-

λόμενος ἐν ἐκείνοις παρ' οἷς ἔθεσα τὴν μεγίστην ἐμπιστοσύνην μου· τὸ παίγνιον τῆς φιλίας καὶ ὁ ἀπατηθεὶς ἐν τῷ ἔρωτι· ὦ! τίς δὲν ἥθελε συνομολογήσει ὅτι εἶχον δίκαιον νὰ δυσχεραίνω καὶ ὑπερφρονῶ ἐμαυτοῦ; Καὶ τοῦτο κυρίως διότι δὲν περιεφρόνησα τὸν κόσμον ἀρκούντως.

Μετάφραστις ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ
Ο ΙΑΣΣΩΝΙΔΗΣ

ΜΟΝΟΛΟΓΟΣ ΣΑΤΑΝΑ

ΕΚ ΤΟΥ «ΑΠΟΛΕΣΘΕΝΤΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΥ» ΤΟΥ ΜΙΑΤΩΝΟΣ

(Βιβλ. IV, μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ ὁ σατανᾶς ἀρχεται τοῦ μονολόγου δι' ἀποστροφῆς πρὸς τὸν "Ἡλιον").

"Ω! σὺ ποῦ μὲ ὑπερβάλλουσαν στεφανωμένος δόξαν ἡγεμονεύεις μόνος σου εἰς τὸ βασίλειόν σου καὶ φαίνεσαι ὡς ὁ θεὸς τοῦ νέου τούτου κόσμου, ὦ! σὺ ποῦ εἰς τὴν ὄψιν σου τὰ ἀστρα μαζευμένα τὰς κεφαλάς των κρύπτουσι, πρὸς σὲ νῦν ἀνακράζω καὶ μὲ φωνὴν ἐχθρότητος προφέρω τ' ὄνομά σου. ὦ "Ἡλιε! Βδελύττομαι τὴν λάμψιν σου ποῦ φέρει 'c τὴν μνήμην μου ὅποια ἦν ἡ πρώην μου καθέδρα καὶ, ἀνωθεν τῆς σφαίρας σου, ὅποιαν εἶχον δόξαν, πρὶν ἡ ἡ ἀλαζονεία μου μὲ καταρρίψη κάτω παλαίσαντα ἐν οὐρανοῖς κατὰ τοῦ ἀσυγκρίτου τῶν οὐρανῶν ἡγήτορος. 'Α! διατί νὰ φέρω τοιαύτην ἀμοιβὴν ἔγὼ 'c αὐτόν, ὅστις μὲ τόσην μὲ ἔπλασε λαμπρότητα καὶ ὅστις φιλαγάθως οὐδένα ποτε ἥλεγχε; οὐδὲ ἦν βαρὺ τὸ ἔργον πλησίον του· μικρότερον τί δυνατὸν νὰ γείνῃ εἰμὴ νὰ φέρω πρὸς αὐτὸν αἴνους κ' εὐχαριστίας ὡς ὥφειλον! Πλὴν ἐν ἐμοὶ ἡ τόση ἀγαθότης κακίαν καὶ φαυλότητα παρήγαγε καὶ μόνον· τοιαῦτα ὑψη ἀνελθῶν δὲν ἀνειχόμην πλέον ὑπῆκοος νὰ ἴσταμαι κ' ἐσυλλογίσθην ὅτι βαθμίδα ὑψηλότερον ἀν μιαν ἀνηρχόμην θὰ καθιστάμην "Ψιστος, θὰ ἔλυον ἀμέσως ἀλύτου εὐγνωμοσύνης μου τὸ ἀλυτον φορτίον, τόσον βαρύ, ὥστε ποτὲ καταβολὴ καμμία νὰ φέρῃ τὴν ἐξόφλησιν, ἐν λήθῃ ρίπτων ὄσα ἐλάμβανον ἐκάστοτε καὶ μὴ ὑπολογίζων ὅτι εὐγνώμων χαρακτήρ ὄφειλων δὲν ὄφειλει ἀλλὰ πληρόνει πάντοτε, συγχρόνως ὄφειλέτης καὶ πιστωτής γινόμενος. 'Ητο λοιπὸν φορτίον;... "Ω! ἄγγελον κατώτερον ἡ ἴσχυρά του μοῖρα ἀν μ' ἐπλαττεν, ὡ, εύτυχης θὰ ἥμην καὶ καμμία ἀδέσμευτός ποτε ἐλπὶς δὲν ἥθελεν ἐγείρει φιλοδοξίαν!... 'Αλλὰ πῶς; ἀν δύναμις ἐτέρα ὄμοιους πόθους ἔτρεφε, θὰ μ' ἔσυρε μαζύ της ὅσῳ ἀν ἥμην ἐντελής.... Πλὴν ἔτεραι δυνάμεις

δὲν ἔπεσον, ἀλλ' ἔστησαν ἀκλόνητοι πρὸς πάντας τοὺς πειρασμούς, εἴτ' ἔνδοθεν εἴτ' ἔξωθεν ὄρμῶντας.... Εἶχες καὶ σὺ τὴν δύναμιν ν' ἀντισταθῆς ὅμοιώς; Τὴν εἶχες. Δύνασαι λοιπὸν νὰ αἰτιᾶσαι ἄλλον εἰμὴ τὴν ἐλευθέριον τοῦ οὐρανοῦ ἀγάπην, ίσα πρὸς ὅλους φέρουσαν; Κατηραμένος ἔστω λοιπὸν ὁ ἔρως, ἐπειδὴ εἴτ' ἔρως εἴτε μῆσος, ίσα πρὸς μέ, παράγουσιν αἰώνιον τὸν πόνον.... Κατηραμένος εἶσαι σὺ παρὰ τὴν θέλησίν του ἐκλέξας ὅ,τι φέρει νῦν μετάνοιαν τοιαύτην! Οἵμοι ὁ ἀθλιος ἔγὼ! πῶς δύναμαι νὰ φύγω τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ, ἥτις δὲν ἔχει πέρας καὶ τὴν ἀπελπισίαν μου τὴν ἀπειρον ἐπίσης! Εἰν' ἄδης πᾶσα μου ὁδός, ἔγὼ αὐτὸς εἰμ' ἄδης καὶ εἰς τὸν ἔσχατον βυθὸν κατώτερον τι βάθος εὔρυ ἔτι ἀνοίγεται νὰ μὲ καταβροχθίσῃ, ὥστε νὰ φαίνεται οὐρανὸς ἡ κόλασις ἡ πρώην! "Ω! ἀνακούφισιν μικρὰν ζητῶ. ὡ! δὲν ὑπάρχει θέσις διὰ μετάνοιαν; συγγνώμη δὲν ὑπάρχει;... Οὐδέν, εἰμὴ ὑποταγή, ἀλλὰ τὴν λέξιν ταύτην ὁ τύφος μου δὲν συγχωρεῖ, οὐδὲ τὸ μέγα αῖσχος ἀπέναντι τῶν ὑπ' ἐμὲ πνευμάτων, τὰ ὅποια ἐπλάνησα ὑποσχεθεὶς νὰ ἀνατρέψω ἀρδην ἔγὼ τὸν Παντοδύναμον... 'Ολίγον φεῦ γινώσκουν πόσον ἐκτείνω αὐστηρῶς τὴν καύχησιν ἐκείνην καὶ ποίας εἰς τὰ σπλάγχνα μου αἰσθάνομαι βασάνους, ἐν ὡ αὐτοὶ 'c τὸν θρόνον μου ἐν "Άδει μὲ λατρεύουν! "Οσην μὲ δίδει ὑπεροχὴν τὸ στέμμα καὶ τὸ σκῆπτρον τοσοῦτον χαμηλότερον εἰς τὰς ἀδύσσους πίπτω, κατὰ τὴν ἀθλιότητα πρωτεύων φεῦ καὶ μόνον! Τοιαύτη ἔρχεται χαρὰ ἐκ τῆς φιλοδοξίας! 'Αλλ' ἐάν ἡτο δυνατὸν διὰ τῆς μετάνοιας καὶ διὰ χάριτος τίνος νὰ ἀναλάθω αὐθίς τὴν πρώτην μου κατάστασιν, τὸ νέον ὑψος πάλιν ὑπερηφάνους στοχασμοὺς ἥθελε μὲ ἐμπνεύσει, ἀμέσως θ' ἀπεκήρυττον πᾶν ὅ,τι ἡ δολία